

FOLKLORISTIDE NELJAS TALVEKONVERENTS „KRIIS“

18.–19. märtsil 2009, talve viimastel päevadel, peeti Kääriku puhke- ja spordikeskuses traditsioonilist eesti folkloristide talvekonverentsi. Viimasel ajal on Eestis valdavaks arutlusaineks kogu maailmas valitsev majanduslangus (ehk majanduskriis), mistõttu oli ka seekordse talvekonverentsi üldteema kriis ning eesmärk vaadelda, kas ja mil moel igasugune ühiskondlik surutis mõjutab, on mõjutanud või võib mõjutada folkloristika ja folkloori olukorda. Konverentsi juhtideeks sobisid Doris Kareva sõnad, mis kõlasid käesoleva aasta veebruarikuus Postimehe arvamusiidrite lõunal: „Mõnes mõttes on terve elu kriiside jada, sõlm- või pitskiri, kus uue kogemuse omandamine vaheldub kinnistusperioodiga, uue õppimine õpitu talletamisega. Selleks et areneda, tuleb algest, tuntust

eemalduda, seista silmitsi tundmatu ja võib-olla ohtlikuga, seejärel tagasi pöörduda ja omandatu siduda ühiskogemusega.” Konverentsi üheksa ettekannet olid küll väga eriilmelised, kuid haakusid kõik vähemal või rohkemal määral etteantud teemaga.

Avaettekande „Miks ma ei taha rääkida kriisi ületamisest” pidas Mall Hiimäe, kes kõneles aja tajumise viiside sotsiaalsest määratlemisest. Aja tajumist tsüklilisena, eeskujuks perioodide kordumine (nt aastaring), on hinnatud inimkonna arengu varasema etapi tajumuseks; käsitus lineaarselt kulgevast ajast iseloomustab hilisemat ajakäsitust. Eesti kalendripärimus kätkeb endas toimetulekustrateegiaid, annab tegevus- ja käitumisjuhiseid ning positiivseid lahendusi, mistõttu on mõiste *kriis* oma tähendusväljaga rahva-

pärase ajataju lahtimõtestamisel liialt resignatsiooniline, märksa neutraalsem oleks mõiste *tähenduslik aeg*.

Piret Voolaid („Narratiivsed piltmõistatused ehk piltmõistatusjutud – kahe folkloorižanri piirijuhtum”) keskendus narratiivsete piltmõistatuste olemusele, koostamispõhimõtetele ja funktsioonidele (vt ka lk 473–488).

Nikolai Kuznetsov („Modernse kultuuri roll komi keele säilitamisel. Viis aastat hiljem: kriis jätkub”) tegi emotsionaalse edasiarenduse oma varem peetud ettekandele popmuusika ja tänapäeva kultuuri muude nähtuste rollist komi keele säilitamisel. Paljud riiklikud projektid (televisiooni, raadio, kirjutava press, interneti, popmuusika jm tasandil) on suunatud küll komi keele populariseerimisele ja selle kasutamise laiendamisele, ent põhjalikumal vaatlusel võib keele olukorda iseloomustada parimal juhul kui stabiilset kriisi.

Taive Särge arutles oma ettekandes „Pärimusmuusika kui taaspöördumine lätete juurde” osaliselt kattuvate mõistete *rahvamuusika* ja XX sajandi lõpul sellele lisandunud *pärimusmuusika* tähenduste ning viimase kujunemise põhjuste üle. Rahvamuusika on T. Särge määratluses teatud pärimusrühma muusikaline folkloor, seega mitteprofessionaalne muusika, mis võib esineda mis tahes stiilis ja olla õpitud mis tahes allikast. Pärimusmuusika hulka kuuluvad minevikuühiskonna suulises pärimuses tekkinud muusikastiilid ja nende jäljendused, seaded, töötlused ja uuslooming, rõhutamata lõhet ajaloolise ja tänapäevase esituse vahel. Pärimusmuusika võib olla professionaalne, sellega taotletakse muusika kõrget kunstilist taset, et kaotada vahe „kõrge” kunstmuusikaga.

Aado Lintrop sidus oma ettekandes „Tule taevas appi! Igavese sinitaeva kultus ja munkhtengerism” Lennart Meri kõnepruugis populaarseks saanud ütlemise oskuslikult igavese sinitaeva

kultuse (Igavene Sinine Taevas – mongoli k *möngke köken tenggeri*) tagamaadega ning näitas, kuidas mongolid on aegade jooksul tähtsamate ettevõtmiste ja kriitilisemate sündmuste puhul apelleerinud pidevalt taeva abile või toetusse. A. Lintrop tegi vahet altai rahvastega seostatava taevakultuse ja munkhtengeri usu vahel.

Liisi Laineste („Privaatse elu kriiside lahendamiseks internetis: abiotsimine, enesetapp, lein”) rõhutas noorte viimasel ajal sooritatud suitsiidide näitel interneti osatähtsust traditsioonide muutmisel. Mõtlemapanevas ettekandes oli välja toodud 1) statistika suitsiididega seotud eestikeelsete internetilehekülgede kohta, 2) enesetapust rääkivad postitused foorumites ja neile järgnenud reaktsioonid, 3) ametlikud leinasaidid meil ja mujal maailmas, 4) surma, leina või järelehüüete ülekandumine reaalses elust virtuaalsesse. Internet on andnud enesetapule kui isiklikule kriisile uue mõõtme: see on muutunud avalikuks tegevuseks.

Teist konverentsipäeva alustas Madis Arukask, kes vaatles, kuidas vanemad inimesed traditsioonilises ühiskonnas kriisidega hakkama saavad. Ettekande teoreetilise raamistuseks kasutas ta Geert Hofstede käsitlust, mis iseloomustab traditsiooniliste ühiskondade kultuuri kollektiivsuse ja kollektiivsete väärtuste (kultuuridevahelise kommunikatsiooni) kaudu. Välitööainese (video sündmustest, mis leidsid aset kolme vepsa naisega kalmistul omaste haudadel) põhjal näitas M. Arukask, kuidas inimese individuaalne enesetunnetus ja -väljendus on seotud väga tugevalt jagatavate arusaamade ja käitumisviisidega.

Katre Kikase ettekande „Rahvus ja raamat pärimuslikus raamatuloos” kandev idee oli raamat kui metafoor rahvuslike kriisiaegade väljendamiseks. Täpsemalt olid keskpunktis Hurda ja Eiseni kogudes leiduvad kuuenda ja

seitsmenda Moosese raamatuga seotud pärimustekstid, mis sisaldavad teateid raamatute ära korjamisest ja hävitamisest. Rahvas on ära korjamist seostanud ühest küljest lähiminevikuga ning pastorite ja mõisnike sooviga vältida raamatu kasutamisest tingitud pahategusid ning teisest küljest 700 aasta taguste sündmustega ja vallutajate sooviga murda raamatute hävitamisega rahvuse vastupanu. Lood raamatute hävitamisest võõrvallutajate poolt on oluline osa eesti ametlikust raamatuloost ning võimaldab käsitleda raamatut rahvuse metonüümiana.

Talvekonverentsi lõpetas Mare Kõiva meeeloluka ülesastumisega teemal „Mis keeles me räägime lemmikutega”. Ta vaatles inimeste ja loomade kommunikatsiooni varasema ja tänapäeva folkloori näitel, kus eristuvad lihtsate instrumentide ja vokaalsete vormidega suhtlemine (hääliitsused, kutsungid), loomahääliitsuste imitatsioonid (loodushäälendid, jahimeeste imitatsioonid), katsed suhelda universaalkeele abil, inimese ja looma suhtlemine kõne ja keele abil (suhtlemisteed, jutud loomadest, sh nende võimest inimkeelest aru saada, vastavalt sõnumile või selle sisule käituda). M. Kõiva peatus ka inimeste ja loomade suhtlemise erijuhtumitel, mis on seotud kriisiolukordadega (raske haigus, surm), ning tõi esile inimeste ja loomade suhtluses sageli väga iseloomuliku emotsionaalse külje.

Konverentsil oli võimalik tutvuda ka kuue stendiettekandega, mille olid koostanud Marika Alver („Kategoriseerimine: sotsiaalne ja esteetiline 1980.

aastate alguse loodusfotos”), Jane Kalajärvi („Tervishoiuline olukord Petserimaal Eesti Vabariigi algusaastatel”), Kristina Oganjan („Tervishoiusüsteem Harjumaal 1922–1926: töötajad, asutused, arstiabi kättesaadavus”), Piret Paal („Metafoorid kui miniatuursed narratiivid vähipatsientide kirjutistes”) ning Renata Sõukand ja Raivo Kalle („Historistlik Eesti Rahvameditsiini Botaaniline Andmebaas (HERBA)”).

Heitlikul ajal pakkusid ettekanded ja arutelud mõtlemisainet ning tulevikuideid. Folkloor ja folklooriteadus haakub tihedalt sotsiaalkultuuriliste, poliitiliste ja ajalooliste faktoritega, mistõttu on ühiskonnas ja majanduses toimuv alati tähtis ka folkloristlikust vaatepunktist. Rahvapärismus võimaldab jälgida, mil moel on eri aegadel kriitiliste olukordadega toime tulnud või pöördelistes olukordades reageeritud, ning välja tuua kollektiivseid (aga ka individuaalseid) väärtushinnanguid, stereotüüpe, traditsioone jne.

Talvekonverents sai teoks eri folkloristlike institutsioonide koostöös, korraldajad olid Eesti Kirjandusmuuseumi folkloristika osakond, etnomusikoloogia osakond, Eesti Rahvaluule Arhiiv, Tartu Ülikooli eesti ja võrdleva rahvaluule osakond, MTÜ Eesti Folkloori Instituut ja Akadeemiline Rahvaluule Selts. Ürituse päevakava ja ettekannete teesidega võib tutvuda veebiaadressil <http://www.folklore.ee/rl/fo/konve/2009/ftk>. Ettevõtmist toetasid Euroopa Liit Euroopa Regionaalarengu Fondi kaudu (Kultuuriteooria Tippkeskus) ja A. Le Coq.

PIRET VOOLAID